

Tóth Simon Ferenc fotója

Az erős törekvések utat törnek maguknak

Bodó Viktorral beszélget Ménesi Gábor

Pályakezdedés óta alapvetően kétféle színházi közegben mozogsz, ugyanis egyfelől rendszeresen dolgozol kőszínházban, másrészt lassan öt éve vezeted a Szputnyik Hajózási Társaságot. Hogyan látod belülről a kétféle struktúra és létforma egymáshoz való viszonyát?

Közös vonás, hogy mindkét működési formában színházat lehet csinálni. A kőszínházban óriási kiszolgáló személyzet dolgozik, mindenre van külön ember, míg a függetlenek alapvetően kisebb, barátságosabb közegben léteznek, ahol egy ember több munkáját is elvégzi. A kőszínházban előfordulhat, hogy az ott dolgozók egyszerűen munkavégzésként fogják fel a színházcsinálást, és esetleg az egzisztenciájukat féltve nem mernek továbblépni, még akkor sem, ha már unják, amit nap mint nap tesznek. A függetleneknél ez eléggé ritka jelenség. A kőszínháznak teljesíteni kell, sorozatban gyártani a produkcioikat. Nyilván egyre kevesebb támogatásból, de mégis egy fix összegből tud gazdálkodni, amit mindig szépen el is költ. Mi, függetlenek minden projektre külön pályázunk, iszonyatosan spórolunk mindenben, ami gyakran fejleszti a kreativitást, máskor viszont szorongató helyzetbe hoz minket. A kőszínház egy helyben áll, és oda be kell sétálnia a nézőnek. A független csapat mozoghat, utazhat, közös produkcioikat hozhat létre más társulatokkal, s a folyamatos kihívások hatására kevésbé tud befűlledni.

Úgy tűnik, hogy ebben a létformában érzed magad igazán jól, mintha a kőszínházban beszorított lennél.

Bevallom, én már azon is csodálkozom, hogyan tud valaki egy évet eltölteni egyhelyben, nem hogy ötöt, vagy akár tízet. Persze ezzel nem leminősíteni akarom a kőszínházban dolgozókat, de az biztos, hogy nekem nem való az ottani működés. Rajtam kívül vannak még jó néhányan, akik szintén ezt a rázósabb terepet választották, amit valamiért mások nem hajlandók elismerni itthon. Pedig külföldön ez teljesen oké. Remélem, mielőbb elmúlik nálunk is ez a szemlélet és a hozzá tartozó lobb. Az erős törekvések ugyanis utat törnek maguknak. Ebben hiszek. És mivel sok néző kíváncsi a független produkcioira, ezért aki bennünket piszkál, egyúttal őket is degradálja, ez pedig előbb-utóbb helyzetet fog teremteni.

Korábban, még főiskolásként vagy még előbb nem merült fel benned a társulatalapítás igénye?

Nem csupán felmerült, hiszen több évig társulatban dolgoztunk. Ez volt az AD HOC csoport. Gimnázium alatt nyomtuk, azután mindenki jelentkezett valahová, így véget ért a történet. Utolsó előadásunkról szól, arról, hogyan él egy amatőr társulat, amely az *Elsőerzést* próbálja, Paul Foster darabja nyomán. Jó kis csapat volt. Akartunk valamit az élettől és erősen összetartottunk. Nagyon sokat melóztunk, és ha éppen lógtunk a suliból, csak azért tettük, mert dolgozni akartunk. A legnehezebbek ezek a régi barátságok és kapcsolatok, de egyúttal a legszebbek is. A

többséggel azóta is tartom a kapcsolatot, sőt vannak, akikkel dolgozunk is együtt.

Kik játszottak a társulatban?

Csak néhány nevet említek. Ott volt Sárosdi Lilla, aki krétakörös lett, Dékány Edit, aki Londonban él, ha jól tudom, és táncosként tevékenykedik, Gigor Attila filmrendező, Máthé Zsolt színész és dalszövegíró, Schönberger Ádám, aki a Sirály szervezője volt, amúgy fesztiválszervező és még sok minden más is (Máthéval ők ketten alkotják a Zusamann nevű zenekart), Vajda Róbert, aki rabbi képzőbe ment, aztán otthagya, és inkább színházi kísérleteket folytat, Vinnai András, aki író lett, és azóta is nagyon sokat dolgozunk együtt. Megfordult nálunk Pető Kata, vele ugyancsak évek óta folyamatosan dolgozom, valamint Láng Annamari, akivel szintén voltak közös munkáink. A zenéinket többnyire Kunert Péter szerezte, aki együtt zenél Pető Katával. Amikor filmezgettünk, Herbai Máté jött egy beta kamerával. Azóta ő operatőr lett, együtt csinálták a *Nyomozó* című filmet Gigor Attilával, aki egyébként a Szputnyikkal is rendszeresen dolgozik. A szervezésben Angyal Gergő segített, aki a semmiből tudott odavarázsolni mindent, amire szükségünk volt. Ő pedig gyártásvezető-producer lett. Ez a csapat nagyon intenzíven volt együtt évekig, a Főiskola alatt viszont szétváltak az útjaink. Többen elmentünk a Krétakörbe, és a Főiskola mellett ott dolgoztunk a színész szak befejezéséig. Aztán a rendező szakon új embereket ismertem meg, velük akartam társulatot alapítani. Állandóan szervezkedtem, megbeszéléseket folytattam, miközben semmilyen alapom nem volt arra, hogy elkezdjünk valahol dolgozni úgy, hogy meg is tudjunk élni belőle.

Mi tántorított el végül a társulat létrehozásától? Nem voltak adottak a feltételek és megfelelőek a körülmények?

Talán nem voltam elég felkészült, de az tény, hogy semmilyen pályázat, semmilyen lehetőség nem volt arra, hogy egy fiatal csapat el tudjon kezdeni dolgozni. Egy idő után rájöttem, hogy kevés vagyok ehhez, és leszerződtem tanulni, és csinálni azt, ami miatt erre a pályára mentem. A Katona pedig sok szempontból bebizonyította, hogy van még mit tanulni, és ott megtapasztalhattam, hogy milyen nagy dolog, ha kizárólag a rendezésre tudok koncentrálni, mert semmi másra nem kell figyelnem.

Hogyan kerültél a Katonába? Mit köszönhetél az ott eltöltött éveknél?

Kezdeném azzal, hogy a Katonában látott *Übü király* volt életem első olyan színházi élménye, amely meghatározta mindazt, amit egy előadás meghatározhat egy fiatal emberben. Először az *Attack* című vizsgaelőadásomat játszhattuk a Kamrában, majd volt egy zseniális, formabontó színházi ötletem, az *Art Fabrik*, legalábbis akkor annak gondoltam. Ezután sokat beszélgettem Zsámbéki

Gáborral, a színház akkori igazgatójával, és úgy tűnt, érdeklí mindaz, amit szeretnék csinálni, és támogat elképzeléseim megvalósításában. Én pedig dolgozni akartam a Katonában, és szívesen hallgattam meg a véleményét, mert nyilvánvalóan nagyon sokat lehetett tanulni tőle. Egy nagyon kemény és szép időszak következett a pályámon, ami sokat adott nekem minden szempontból. Többek között külföldi utazásaim is innen indultak.

Említetted, hogy már vizsgaelőadásodat befogadta a Katona, azt követte a Motel, majd a Ledarálnakeltüntem. Hogyan tudtad megőrizni egyéni hangodat úgy, hogy ne simulj bele teljesen a Katona szellemiségébe?

A Katona szellemiségének lényege szerintem az, hogy dolgozz sokat, még annál is többet, és ennek természetessé kell válnia számodra. Mindig nehéz feladatot adj magadnak és másoknak. Gondolkozz és keresd azokat a dolgokat, amelyekkel leginkább meg tudsz fogalmazni valami lényegeset a körülötted lévő világból, illetve ismerd be, ha szart csináltál, és ne kamuzd magadnak azt, hogy az jó. Ez a felfogás nem megy szembe az én elképzeléseimmel. Sőt. Nem kényszerített soha senki semmire a Katonában. Amikor viszont tudtam, hogy valami nem stimmel, mindig volt, aki ezt kimondta, vagy nálam jobban megfogalmazta a probléma lényegét, s közben módszereket tudott adni a további útra vonatkozóan.

Végül mi hívta életre 2008 januárjában a Szputnyikot?

Elsősorban az, hogy csapatjátékos vagyok. Egyedül éreztem magam. Máshogy akartam dolgozni, nem úgy, ahogy a színházakban elvárták. De ez önmagában nem volt elég.

Kellett például egy hely, ahol dolgozhattatok.

Pontosan. Leszták Tibornak köszönhetően (aki akkor a MU Színház igazgatója volt) lett egy helyünk, ahol annyit dolgozhattunk, amennyit csak akartunk. Odaadta azt a helyiséget nekünk, ahol végül működni kezdtünk. Átalakítottuk és nézőket hívtunk egy rendkívül kicsi, próbateremként használt térbe. Ez lett a Szputnyik Műhely. Leszták nem kért bérleti díjat, amíg fel nem erősödöttünk, és utána is csak jelképes összeget fizettünk. Kerestünk néhány olyan külföldi partnert, akik beszálltak némi támogatással, meg azzal, hogy közös produkciókat vállaltak be velünk. Ők mind bíztak bennünk, és ez nagyon kellett a kezdetekhez.

Melyek voltak azok a specifikumok, alapvető törekvések, amelyeket induláskor alapvetésként megfogalmaztatok?

Kevés dolog volt megfogalmazva előre. Az rögtön egyértelmű volt, hogy sok mozgással, zenével akarunk dolgozni. Tréningeztünk, rengeteg próbát tartottunk, kóruspróbákat, zenekari próbákat

is. Keresgéltni akartunk, agyalni önmagunkon, meg azon, hogy mit is kéne csinálnunk. Ez már elég volt ahhoz, hogy összejöjjen egy csapat. Lassan alakult ki, merre is induljunk, milyen témákról beszéljünk és hogyan. Az első időszak igazán kemény volt. Aztán ez csak fokozódott.

A társulat honlapján úgy fogalmaztok, hogy független színház vagytok, ám függetlenségetek meghatározásán folyamatosan dolgoztok. Ha visszanezel az elmúlt évekre, hogyan látod, mennyiben alakult és finomodott az öndefiníció?

Függetlenek vagyunk olyan értelemben, hogy senki nem szól – és nem is szólhat – bele abba, hogy ki legyen az ügyvezetőnk, az igazgatónk, hova mehetünk dolgozni és hova nem, illetve mit játszunk és mit ne. Gazdaságilag azonban nem vagyunk függetlenek. Mi is nagyon számítunk az állam támogatására. Ha azt a kevés támogatást megvonják, ami a függetlenek működését egy ideig törvény alapján segítette (egyébként az összes színházi támogatás 10 százalékról beszélünk), tönkretelhetik mindazt, amit eddig rengeteg munkával és nagyon kevés pénzből felépítettünk. Márpedig úgy tűnik, hogy valakiknek pont az a 10 százalék fáj, így ma már nincs hatályban az említett rendelkezés, sőt hallgatnak arról, hogy mire lehet számítani. Sok jóra biztosan nem, de remélem, nem az következik be, hogy külföldön megbecsülnek és lehetőséget adnak, itthon pedig kicsinálnak.

Nyilvánvalóan a Szputnyik megalakulását módszeres és folyamatos építkezés követte. Mikor érezted azt, vagy legalábbis mikor vetted észre annak első jeleit, hogy kezd összeszokni a csapat?

Talán a második évadunk után, amikor végignézttem, mi mindent csináltunk, és észrevettem, hogy milyen gyorsan elrepült az idő. Nagyon sok munka van mögöttünk, amit nagyon élveztünk, és úgy érzem, összecsiszolódtunk. Ha valamilyen konfliktus kialakul, azonnal megbeszéljük, mindig tiszta helyzetet igyekszünk teremteni.

Miért gondoltad, hogy a Holt lelkek anyaga működőképes lesz a társulat összerázásának első állomásaként?

Érdekel az anyag, ez a különös, szélhámos főhős és a sok szerencsétlen, szánandó birtokos. Nem annyira jól sikerült kezdet volt, akkoriban nagyon keresgéltnünk még, átjáróház volt a Szputnyik. Először fent játszottuk a darabot a Szputnyik Műhelyben kevés néző előtt, aztán levittük a MU-ba, ami hiba volt. Lényegében egy szép, csendes bukással kezdtünk. De ezzel együtt hasznos munka volt, beláttuk, hogy ez nem az, amire gondoltunk, és mentünk tovább.

Fontos állomás volt az útkeresés és a társulat formálódásának szempontjából a Bérháztörténetek, majd a Kockavető. Számodra mit mutatott meg a két előadás?

Jelenet az Anamnesis című előadásból. Fotó: Kékes Szaffi

A Bérháztörténeteket megelőzte egy olyan kurzus, melynek során a színészek karaktereket választottak, és anyagot csináltak belőlük. Interjúk, fotók és kisfilmek születtek. Alaphelyzetekre improvizáltunk, reális jeleneteket alakítottunk át vagy torzítottunk el szürreális elemekkel. Egyre közelebb kerültünk tartalmilag és formailag ahhoz, ami a mi színházi nyelvünk. Mindkét előadásban már olyan vendégek is dolgoztak (Lázár Kati, Csákányi Eszter, Lukáts Andor, Gyabronka József, Anger Zsolt, Gázsó György, Terhes Sándor, Réti Anna), akik erősítették a csapatot, akiktől lehet tanulni, és akikkel jó együtt dolgozni. Miközben játszuk a Kockavetőt, amit jelenleg is repertoáron tartunk, folyamatosan dolgozunk rajta, így frissen tartjuk és fejlesztjük tovább.

A Kockavető alapanyagaként (vagy inkább kiindulópontjaként) a Luke Rhinehart álnéven író szerző regénye szolgált. Számos intertextuális utalás, ötlet, geg épül be az előadásba, miközben a szöveg mellett a zene, a mozgás és a tánc is hangsúlyos funkciót kap. Mennyi szerepe van nálatok az alkotófolyamatban az improvizációnak és a rögzített koncepciónak?

Nálunk az improvizáció alapfeltétele a munkának. A színészeknek gyakran nagyon gyorsan kell reagálniuk egy-egy alaphelyzetre, de az is jellemző, hogy egy-egy megszólalást lecserélünk, vagy akár újabb szöveg is bekerülhet az anyagba. A Kockavető esetében egy kifejezetten terjedelmes alapanyagból kellett színpadi szöveget létrehozni. Róbert Júlia és Turai Tamás dramaturgok, valamint Vinnai András író közreműködésével dolgoztunk a darabon. A munkafolyamat közben állandóan változik a példány terjedelme, a jelenetek sorrendje, igyekszünk a legmegfelelőbb ritmust megszerkeszteni úgy, hogy a történet lényegét ki-

emeljük, és a legmegrázóbb fordulatokat hangsúlyozzuk. A zene és a mozgás minden munkánkban alapvető funkciót tölt be. A kezdetek óta vannak zenei próbák, az előző években mozgáskurzusok sora kísérté a próbafolyamatot, arra is volt példa, hogy kung-fu edzéseken vettünk részt. Ezek kivétel nélkül jótékonyan hatnak az alkotómunkára, illetve a színészek mentális és fizikai kondíciójára.

Jellemzően hogyan dolgozol színészeiddel? Társalkotóként tekintesz rájuk vagy épp ellenkezőleg, az általad kidolgozott koncepció végrehajtójaként?

Is-is. A munkafolyamat elején sokszor kérem őket, hogy menjenek ki terepre, hozzanak történetmorzsákat, vagy akár maguk írjanak jeleneteket. Aztán amikor elkezdem összegyűrni a sok kis apró mozzanatot, és az egész előadást próbálom összerakni, akkor már inkább irányítottan dolgozunk. Lehetetlen minden döntésnél összeülni, és megbeszélni, hogy ki mit gondol most erről. Soha nem lennének készen. Igyekszem mindenki számára izgalmas és nehéz feladatot adni, ez persze nem mindig sikerül, de alapvetően ez a cél.

Mennyiben befolyásolja a színészekkel való bánásmódot, hogy magad is színészi tapasztalatokkal rendelkezel?

Az, hogy én magam is játszottam és tanultam ezt, nyilvánvalóan segít a közös munkában, hiszen játékos dolgokat keresek és kérek a színészeketől, és gyakran tudok segíteni abban, hogyan kellene megvalósítani egy-egy instrukciót, tehát hogy mit kell ahhoz csinálni, hogy egy cselekvés azt a hatást keltse, amit én szeretnék látni a színpadon.

Az itthoni bemutatók mellett rendszeresen megmutatják magukat külföldön is, elsősorban Grazban, Kölnben és Mainzban játszókat. Mit tanultál, milyen tapasztalatokkal gazdagodtál eddig a külföldi szereplések alkalmával?

Kint sokkal jobb feltételek mellett dolgozunk, nagyobb apparátussal, nagyobb költségvetéssel.

Így több idő marad arra, hogy mindenki tényleg a saját feladatára tudjon koncentrálni, és ne kelljen mások helyett azt a munkát is elvégeznie, amire az itthoni körülmények rákényszerítik. Ez nem azt jelenti, hogy az minden esetben rossz, de más hozzáállást kíván. Nagyon sokat tanultam a külföldi munkákból, lehetetlen egy interjúban tételesen felsorolni, hogy pontosan mit. De azért nagy vonalakban mégis megpróbálom néhány dolgot említeni. Mivel egyre nagyobb csapatokkal kellett dolgozni, így elkerülhetlenné vált, hogy a szervezés és a kommunikáció terén is fejlődjünk. Ráadásul nagyobb nyugalommal, átgondoltabban lehet dolgozni, ha közben tudod, hogy biztonságban vagy. Nagyon fontos az alapos előkészítés, és mivel az idő elég nagy úr a színházban (soha nincs belőle elég), jól kell vele gazdálkodni, és hatékonyan kihasználni a megadott próbaidőt. Bár ez sem sikerül mindig. Én jellemzően az első összpróba alkalmával indulok be igazán, és nagyon sok új ötletem lesz, amiket igyekszünk minél gyorsabban beépíteni. A leglényegesebb különbség azonban mégis az, hogy kint komoly lehetőségeket kapunk, folyamatosan hívják a csapatot dolgozni, miközben itthon teljes bizonytalanság vesz körül bennünket, és alig akarják támogatni, amit csinálunk. Díjakat kapunk bőségesen, de valahogy mintha ez nem jelentene semmit, vagyis a minőségi munka nem vonzza magához a támogatottságot. Hiába hívják majd a Szputnyikot sok helyre, ha nem lesz itthoni támogatás, akkor Szputnyik sem lesz.

Ehhez kapcsolódva nemrégiben éppen arról értesülhettünk, hogy a Szputnyik átmeneti leállásra kényszerült, vagyis az évad hamarabb véget ért számotokra, mint azt eredetileg terveztétek. Hogyan jutottatok idáig?

Ahogy már utaltam rá, a társulat működési költségének jelentős részét az állami támogatás biztosítja. Sajnos az utóbbi években először zárolásra hivatkozva megvonták tőlünk a támogatás egy részét, vagyis nem kaptuk meg a már megnyert és kihirdetett pályázati pénzt. Később már az is bizonytalanná vált, hogy lesz-e kiírás. Mivel mi is egy fejlődő csapat vagyunk, akik egyébként eredményesen dolgoznak, ezért nagyon fájdalmas, hogy visszafelé haladunk a támogatás tekintetében. A pályázatok elszámolásához szükség van pénzügyi emberre, könyvelésre, a színház-csináláshoz pedig színészre és tervezőkre, de nem kapunk ezzel arányos támogatást. Vannak olyanok a döntéshozók között is, akiknek nem fontos a függetlenek létezése, éppen ezért el sem jöttek megnézni az előadásainkat. Mi pedig nem tudunk ilyen helyzetben felelősségteljesen dolgozni tovább. Kétségtelen, hogy

mindenhol vannak megvonások, de nálunk ez a teljes megvonást jelenti pillanatnyilag. Ez pedig nem fair. Ahhoz képest, hogy mire mennek el elképesztően nagy összegek, a függetlenek támogatása porszem lenne. Értelmetlen, ami történik, és szomorú, de azért megpróbálunk mindent, hogy folytatni tudjuk.

Mennyiben segítenek a felszínen maradásban a koprodukciónak?

Eddig is a koprodukciónak jelentették a lehetőséget a megalakulásra és a biztos létezésre, de egy társulat nem csinálhat folyamatosan koprodukciónak, mert egy idő után nem lehet összeszervezni ennyi közös dolgot. Másrészt a belső működésnek sem tesz jót, ha soha nem hozunk létre önállóan egy projektet. Ráadásul teljes mértékben a koprodukciónak sem tartják el a csapatot.

Mindannak tükrében, amiről idáig beszélünk, hogyan látod a jövőt, a kilátásokat? Egyáltalán mennyire lehet előre tervezni?

Éppen a külföldi szereplésekből adódik, hogy egy évre előre kell terveznünk, így a jövő évad műsorterve már készen van. De nekünk főleg itthon kellene dolgoznunk, mert a társulat tagjai itthon élnek. Családjuk van. Nem akar mindenki ennyit távol lenni. Ráadásul – még egyszer hangsúlyozom –, ez a fajta koprodukciós működés nem biztosítja a társulat fennmaradását. Ha itthonról nem kapunk támogatást, akkor nem tudunk társulatként együtt maradni. Nem marad más, mint hogy egy-egy projektre vendéget viszünk. Ez lényegében a Szputnyik végét jelentheti. Most átköltözünk a Jurányi utcába, ahol a Füge nevű, függetleneket tömörítő szervezetnek lesz egy helye. Itt sok csapat közösen tud majd helyiséget bérelni. Mindent megteszünk – ahogy eddig is mindent megtettünk – annak érdekében, hogy gazdaságosan tudjunk működni, de a mostani helyzet minden eddiginél kilátástalanabb. Azért is abszurd a történet, mert általában telt házzal játszottunk itthon. Kint – ahol többnyire nagyszínházakban dolgozunk – ugyancsak ez a jellemző: például a *Halál az Orient Expresszen* című előadásunkat körülbelül 7000 ember látta a mainzi Operában. A Tantermi Szemlén most kaptuk meg a legnagyobb támogatást, és kiemelt előadás lett az *Antigoné*, ami egy színházi nevelési program Gigor Attila rendezésében, és iskolákban játsszuk. Én pedig Jászai Mari-díjat kaptam, valamint Hevesi Sándor-díjat, ami a magyar kultúra külföldi népszerűsítéséért jár.

Nagyon ellentmondásos helyzet. A közönség kíváncsi rátok, te magad is különböző elismerésekben részesülsz, miközben a társulatot, amelyért évek óta küzdesz, alig tudod felszínen tartani.

Valóban, lassan lehúzzhatjuk a rolót. Ez abszurd szerintem. Vagy nem?

↳ Deres Kornélia

Kórtér

Bodó Viktor *Anamnesis* című rendezéséről

„...a daganat trónra ül,
tengerszint alatti képeivel;
s többé magán kívül
formát – nem hisz el.”

(Pollágh Péter: *Kórházban más a nyelvtan*)

Lerobbant kórtermek, pénz a zsebbe, türelmetlenség a köbön, aztán a növekvő gyomorgörcs, az ördögi körforgás: egészségügy magyar módra. Önmagában is teatrális téma, hát még ha egy olyan markáns világmodellel operáló rendező kezébe kerül, mint Bodó Viktor. A dokumentarista alapokról induló produkció nézők (civillek?) történeteit várta kórházzal, orvosokról, gyógyszerekről, egyszóval mindarról, amihez a hóköntösű szakterületnek köze lehet. Ezekből (is) készített aztán szövegkönyvet Róbert Júlia dramaturg a rendezővel közösen. Személyes élmények kifordítva, kijátszva, kiterítve a hazai egészségügyi rendszer – nem kizárólag – sötét oldaláról: ezt ígerte tehát Bodó legújabb rendezése, az *Anamnesis*.

Az április végi bemutatót követő napokban megjelent kritikák azonban szinte kivétel nélkül a következő kulcsszavak mentén jelölték ki az előadás hiányosságait: szkeccs-sorozat, eklektika, következetlenség, szétesés, locsogás, egyenetlen részek, blöff. A (vélt) hiányosságok mögött azonban sokkal élesebben rajzolódt ki az az elvárás rendszer és prekoncepció háló, amellyel